

September 1953

M E D D E L A N D E

nr 38

från

S K Å N E S V A P E N H I S T O R I S K A F Ö R E N I N G

Skånes Vapenhistoriska Förenings medlemmar kallas till ordinarie sammanträde på Malmö Museum (Kungens kammare) torsdagen den 9 oktober kl. 19.00. Vid sammanträdet demonstreras och studeras en större vapensamling på cirka 130 nummer upptagande gevär och pistoler, sabla och stångvapen och diverse rustningsdelar. Då allt är till salu finns möjligheter för medlemmarna att här göra inköp. Efter sammanträdet gemensam supé för dem som önska delta.

Årsmötet.

Ägde rum på Kungens kammare fredagen den 6 mars under ordförandens presidium besöktes av 20 medlemmar. I sin välkomsthälsning vände sig ordf. särskilt till dagens föredragshållare föreningens vice ordf. major John Lindgren.

Förhandlingarna inleddes med ordf. parentation över bortgångne föreningens hedersledamot översten m.m. Theodor Jakobsson, Stockholm, var minne hedrades med en tyst minut. Härfter vidtogs stadgeenliga förhandlingar. Av styrelsens verksamhetsberättelse framgick att medlemsantalet vid årsskiftet var 97.

Revisionsberättelsen godkändes utan anmärkning och beviljades styrelsen tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattade. Ordf. och den avgående styrelsen omvaldes, varför föreningens styrelse för närvarande arbetsår utgöres av J. Folke Herrström, ordf., major J. Lindgren vice ordf., disponent Alfred Göransson, sekr., köpman S. Hansson, skattmästare samt disponent Thure Jakobsson, klubbmästare. Till styrelsesuppleanter omvaldes godsägare K. Hedberg, Bjärsjölagård och nyvaldes löjtnant O. Cederlöf. Revisorer blevo herrar K. Nordholm, Malmö och Emil Andersson Lund, med herr Inge Tynell som revisorsuppleant. Till redaktör för föreningens "Meddelande" utsågs löjtnant O. Cederlöf. På förslag av styrelsen beslöt årsmötet att höja årsavgiften från 10 kr. till 15 kr. räknat från nästa arbetsår.

Ordf. tackade mötet för förtroendet och redogjorde för styrelsens närmaste planer, bl.a. en utflykt till Köpenhamn för att studera vår medlems, Maskinfabrikant E.A. Christensen, stora och särskilt intressanta vapensamling, vilket redan bestämts till söndagen den 22 mars samt en planerad vårutflykt under 2 dagar till Göteborg i och för studier av våra medlemmars, disponent F. Ellioth och ryttmästare G. Bolander, och Militärmuseets på Skansen Kronan vapensamlingar och till denna utflykt även inbjuda Våbenhistorisk Selskab. Därefter höll vice ordföranden major J. Lindgren ett föredrag över ämnet "Vira bruk, den svenska stormaktstidens vapensmedja".

Vira bruk, den svenska stormaktstidens
vapensmedja.

Sammandrag av vice ordförandens föredrag.

Vapensmede har sedan gammalt bedrivits i vårt land huvudsakligen som hantverk och från början i mera blygsam omfattning. Svenska och utländska svärdfejare och vapensmeder voro dock i slutet av 1500-talet verksamma i ett flertal svenska städer. Arboga hade sålunda vapenfabriker med privilegium från 1607. Men denna vapenproduktion räckte ej till utan vapen måste i stor utsträckning importeras från Tyskland och Holland. Vira bruk i Uppland var det första bruk där vapentillverkning i större utsträckning framställdes bl.a. blankvapen och hade som sådant den största betydelse för den svenska arméns beväpning.

Vira bruks historia under stormaktstiden är helt enkelt ätten Flemmings historia.

1. Klas Flemming 1635-1644. Gustav II Adolv ärvde med sitt kungadöme krigsen mot Danmark, Ryssland och Polen. Då gjorde sig nytillverkning av vapen starkt gällande. Det var storamiralen och överståthållaren i Stockholm Klas Flemming som fick privilegiebrev på inrättandet av en klingsmedja och inskrev klingsmeder från utlandet. Det var en för vårt land ny form av vapentillverkning som Flemming påbörjade. Han fullkomnade detta sitt Vira bruks produktion genom att bl.a. förvärva mästern Caspar Kohl från Solingen. Denne hade inkallats till Sverige redan 1620 och var redan då berömd för sitt klingsmede. Brukets produktion steg avsevärt. 1644 levererades sålunda 8759 soldatsvärd och 669 ryttarsvärd och året därefter respektive 9085 och 359 svärd, en efter den tiden rätt avsevärd produktion. Klas Flemming stupade som överbefälhavare för Svenska flottan i sjöslaget vid Femern 1644.

2. Lars Flemming 1644-1699. Denne var liksom sin fader en duglig ämbetsman och tapper krigare. Efter westfaliska freden 1648 nedgick brukets tillverkning. Han erhöll av drottning Kristina 1649 privilegier på att införsel av utländska klingor skulle förbjudas och endast Vira bruk hade rätt att försälja värjor. Tillbakagången vid bruket fortsatte emellertid och på 1660-talet låg tillverkningen nästan helt nere. Då kriget 1674 började kom arbetet dock åter igång. Lars Fleming ingick detta år kontrakt med rustmästare David Kohl, rådmannen i Stockholm Hans Kohlmeter och översten Johan Arendts om hälvtjenstbruk under 12 års tillverkning vid Vira. Av dessa tre var Kohl den för vapentillverkningen en lämpligaste.

Vid infanteriet bestod kronan beväpningen med kommissvärjor, som levererades från kronans rustkammare, vilka i sin tur fick värjorna färdiga från Vira. Vid kavalleriet var det rusthållarna som själva fick betala vapnen, men det var regementets sak att anskaffa dem. I början av 1660-talet gjordes det en del ryttarvärjor vid Vira, men senare syntes ryttarvärjor med drabantfästen ha gjorts blott i enstaka fall. På Karl XII:s tid efter 1708 gjordes där dock många ryttarvärjor med svärtade fästen. När värjor med polerade stålfästen skulle anskaffas för rytteriet beställdes dessa oftast hos svärdfejarna men dessa anskaffade i sin tur klingorna från klingbruket. Då David Kohl lämnade Vira bedrev han själv och Arendt vapentillverkning vid Qvarnbacka (n

4

varande Vede våg) som han, Arendt och Kohl meter arrenderade av kronan. På detta sätt konkurrerade de med Vira men behovet av vapen var då så stort att det fanns arbete för båda smedjorna. Dessutom importerades från Tyskland 1675 icke mindre än 6000 värjor, och det räckt ändå ej till. Klingtillverkningen vid Vira kom under David Kohls ledning att uppleva en ny blomstringstid. Under år 1674-1676 inlevererade endast Vira 10.092 kommissvärjor. De främmande hantverkarna och vapensmederna under slutet av 1600- och början av 1700 talet voro mycket talrika. Talaren uppräknade ett flertal sådana.

3. Magnus Flemming 1699-1718. Sekelskiftet var inledningen till det ödesmättade stora nordiska kriget, då Danmark, Polen och Ryssland anföllo Sverige då den unge Karl XII hade börjat sin regering. Under denna ödesmättade, väldiga kraftmätning, då även en hel del andra stater anföllo Sverige, kanske den väldigaste i hela vår historia, behövdes vapen i massor, var vår förnämsta vapensmedja Vira bruk i full sysselsättning. Magnus Flemming erhöll 1700 Karl XII:s konfirmation på Vira bruks gamla privilegier. Under denna tidsepok vann Viraklingorna sin största berömmelse. Bland mera bekanta vapensmeder under denna tid var släkten Bertram, som härstammade från Tyskland, den mest berömda. Den äldste Johan Bertram verkade vid Vira till sin död 1734 och hans son med samma förnamn avled 5 år senare.

4. Anna Kristina Flemming 1718-1738. Bruket ärvdes av dottern och henneman Mauritz Posse. Men Vira bruks blomstringstid var efter de stora Karlarnas regering förbi. Posse erhöll privilegium 1720. Men rikets finanser voro dåliga och efter freden upphörde rekvisita på gevär o. bajonett. Redan 1721 hade det jämkats på det Flemmingska monopolet för Vira att ensam leverera alla "sidogevär" till kronan. Vira erhöll 3/4 och Vede våg 1/4.

5. Erik Flemming 1738. Detta år blev Erik Flemming ägare till Vira, men han dog samma år.

6. Fredrik Magnus Flemming. 1738-1857. Bruket övergick nu till Flemmingens 5 barn och förvaltades av löjtnant Fredrik Magnus. 1741 tillverkades en myckenhet goda klingor för regementena till häst och fot. På slutet av den Flemmingska tiden verkade den berömda klingsmeden Kindt vid Vira. Efter Flemmingarnas tid råkade klingtillverkningen i fullständig lägefall. 1775 upphörde det nära 150 åriga brukets privilegium exekussivt att göra alla leveranser av sidogevär för armén. Då fick Vira bruk nå

stöten. Visserligen fortsatte vapentillverkningen men i mycket mindre omfattning. Huvudsakligen tillverkades nu liar, yxor och knivar!! Och nu lämnade de gamla vapensmederna bruket. I våra dagar ligger bruket öde och tyst. Endast minnet lever och för oss vapensamlare lever detta minne starkt.

Vapendemonstrationen hos Maskinfabrikant Christensen.

Söndagen den 22 mars samlades några medlemmar hos maskinfabrikant Christensen i Köpenhamn, där ägaren själv utomordentligt sakkunnigt demonstrerade sin märkliga vapensamling. Den medeltida delen av denna är så tillvida märklig att i Norden utanför vapenmuséernas väggar en sådan icke finnes. Men även den med största sakkunskap sammanbragta storartade värjsamlingen från 1500, 1600 och 1700-talen är av en enastående utsökt kvalitet. Ordf. tackade å de besökandes vägnar fabrikanter Christensen för denna intressanta demonstration.

Vårutflykten till Göteborg.

Den 2 och 3 samlades några medlemmar, ditkomna per bil och tåg, först hos disponent F. Ellioth, i vars förnäma hem disponent och fru Elliot vid ett cocktailparty hälsade de närvarande välkomna, varefter disponenten demonstrerade sin stora och förnäma vapensamling och dito vapensamlingen i bibliotek, vilka var och en själv kunde senare närmare studera de olika vapnen. Senare samlades samtliga till gemensam middag på restaurant Henriksberg. Dagen efter demonstrerade ryttmästare G. Bolander samtliga medlemmar på Militärmuseet på Skansen Kronan, varefter samtliga samlades i ryttmästare Bolanders förnäma hem, där ägaren demonstrerade sin privata vapensamling. Ordf. tackade vid de olika demonstrationerna vederbörligen för deras ytterst intressanta visningar.

Nyinvalid medlem.

Representant Sten Stålhand, Hälsingborg (FilipRasmussen)